

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Grau de Filologia Catalana

Treball de Fi de Grau

Curs 2022-2023

Dos talls sincrònics en els cognoms de Ponts

Adrià Castellà Jou

Tutor: José Enrique Gargallo Gil

Barcelona, 20 de juny de 2023

Comme l'étymologie des termes du vocabulaire, celles des noms de personne obéit à des règles strictes: il est important de connaître la région d'origine, les formes anciennes du nom, ainsi que les lois de la phonétique régionale qui doivent s'accorder avec les lois de la sémantique.

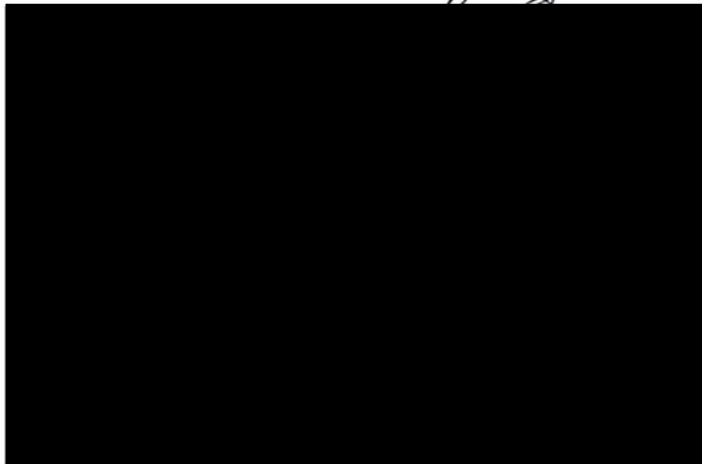
Marie-Thérèse MORLET,
*Dictionnaire Etymologique
des Noms de Famille*

Amb aquest escrit declaro que sóc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres.

Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18, del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a 20 de juny de 2023

RESUM

Els cognoms són elements nominals i hereditaris d'origen remot. Partint de l'interès per conèixer-ne millor l'origen, aquest treball se centra a explicar la gènesi de cent cognoms de la vila de Ponts, extrets d'un padró de 1889 i un cens de 1975.

No són mots qualssevol, dels quals s'hagi de cercar l'ètim; el seu origen només pot trobar-se si es va més enllà de la llengua i es tenen en compte diferents factors. És per això que en l'anàlisi s'han considerat nocions lingüístiques, històriques i geogràfiques, a més de les hipòtesis d'altres autors. Així, el treball ha resultat en un compendi sintètic de cognoms amb l'origen, explicació i variants formals.

Finalment, en un apartat conclusiu, s'ofereix un visió de conjunt dels resultats, en què s'evidencia que la majoria és d'origen toponímic i antroponímic, i s'expressa la necessitat d'aproximar-s'hi amb un mètode multidisciplinari, sistemàtic i crític.

Paraules clau: cognoms, onomàstica, antroponímia, toponímia, orígens, Ponts.

ABSTRACT

Surnames are nominal and hereditary elements of remote origin. Starting from the interest in knowing better their origin, this work focuses on explaining the genesis of one hundred surnames in the town of Ponts, taken from a population register of 1889 and a census of 1975.

They are not just any words, for which the etymology must be sought; its origin can only be found if different factors, beyond language, are taken into account. This is why linguistic, historical and geographical notions have been considered in the analysis, in addition to the hypotheses of other authors. Thus, the work has resulted in a synthetic compendium of surnames with the origin, explanation and formal variants.

Finally, in a concluding section, an overview of the results is offered, in which it is evident that the majority is of toponymic and anthroponymic origin, and the need to approach it with a multidisciplinary, systematic, and critical method is expressed.

Key words: surnames, onomastics, anthroponymy, toponymy, origins, Ponts.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	1
2. ÍNDEX ONOMÀSTIC	3
3. INVENTARI DE COGNOMS	4
4. CONCLUSIONS I CONSIDERACIONS FINALS	29
5. BIBLIOGRAFIA.....	30
5.1. DOCUMENTS D'ARXIU	32

1. INTRODUCCIÓ

Els cognoms van néixer amb la funció de caracteritzar i distingir els individus. Són marques simbòliques que, originades en persones concretes, tingueren el fi de definir tant llur identitat com la de la seva descendència —podien indicar-ne diferents característiques, com l'origen geogràfic, la professió, peculiaritats físiques o psicològiques, etc. L'estudi dels cognoms, en aquest sentit, és una tasca que pretén aproximar-se a les arrels d'un poble i que vetlla per reconstruir-ne els orígens.

La qüestió cabdal que cal plantejar-se és d'on provenen. S'ha de tenir en compte que no són mots corrents, sinó noms propis que s'originen, al seu torn, tant de noms comuns com propis. Molts cognoms parteixen d'apel·latius del català; en canvi, d'altres de noms de lloc o de persona, usats per a indicar, respectivament, procedència i filiació.

És per això que no es pot arribar a entendre la gènesi dels cognoms si són tractats com a mots dels quals cal trobar l'ètim. Són creacions designatives, que no poden ser compreses si no és per mitjà d'una tasca multidisciplinària en què s'apliquin nocions de geografia, història, sociologia i lingüística. La perspectiva múltiple que pot oferir la conjunció d'aquestes ciències és el que permet l'aproximació al seu origen.

El present treball té com a objectiu bàsic l'anàlisi de cent cognoms de la vila de Ponts (la Noguera), que han estat extrets del padró d'habitants de 1889¹ i del cens electoral de 1975². S'ha optat pels documents d'aquestes dates perquè el de 1889 és el primer padró municipal que es realitzà a la població i el de 1975 és l'últim cens electoral consultable. A més, perquè l'interval d'anys és prou significatiu per tal que hi hagi certa diversitat de cognoms. Es van triar aquests cent cognoms, d'entre tota la resta, pel fet que va suposar-se que el seu estudi podria ser d'interès històric i semàntic, a més de lingüístic.

Quant a la forma, els cognoms es presenten en ordre alfabètic i s'ofereix, per cadascun, l'explicació de l'origen —en alguns casos amb testimonis històrics³—, les variants formals i les explicacions semàntiques que es requereixin. Es tracta, per tant, de realitzar un inventari onomàstic que s'aproximi al sentit primigeni dels cognoms.

¹ Vegeu *Padró Municipal d'Habitants*. 1889 (data de creació). Centre: Arxiu Comarcal de la Noguera. Fons: Ajuntament de Ponts. (ACN200-188-T1-210).

² Vegeu *Cens Ponts*. 1975 (data de creació). Centre: Arxiu de la Diputació de Lleida. Fons: Junta del Censo Electoral. (CAT A.D.L. 020988).

³ Només es tenen en compte les dades dels fogatges en el cas dels cognoms poc freqüents o provinents d'una única família, amb el fi d'observar on apareixen i amb quina forma.

L'estudi té en compte les investigacions i propostes de diferents autors que han publicat sobre la matèria i va més enllà; centra una atenció particularitzada a cada cognom i els analitza des de múltiples perspectives —lingüística, històrica, geogràfica, etc.— i atenent a factors diversos. Finalment, a tall de conclusió, es fa una síntesi dels resultats obtinguts i una valoració de l'anàlisi realitzada.

Per a l'elaboració del treball s'ha emprat un conjunt de fonts textuais —monografies científiques i documentació d'arxiu—, les quals són recollides acuradament en un apartat bibliogràfic.

2. ÍNDEX ONOMÀSTIC

Abad ——— 4	Codina	Palau
Abadal	Colomines	Parramon
Aldabó	Comelles ——— 13	París
Alsedà	Cornellana	Pey ——— 21
Anell ——— 5	Cuadros	Pijuan
Angarill	Dalmases	Pinós
Argelich	Deleval ——— 14	Porredon
Aubachs	Durich	Pujantell
Aubarell — 6	Escaler	Purgimon — 22
Aubets	Esparber	Rabasa
Auguets	Fàbrega	Ramoneda
Auger	Fenés ——— 15	Riatós ——— 23
Balcells — 7	Finestres	Ribé
Bajona	Folch	Ricart
Baraut	Garrabou	Ricou
Baseda	Gassó ——— 16	Roigés
Batalla ——— 8	Gilibet	Roset ——— 24
Bernaus	Gimbert	Sabartés
Berné	Gorgori	Salla
Blanch	Graells	Sardañés
Bigatà	Grifé ——— 17	Selva ——— 25
Bondia ——— 9	Gualdo	Serentill
Bringué	Jou	Subirà
Brualla	Lafon	Sucarrat
Caelles ——— 10	Lluelles ——— 18	Tarré ——— 26
Calbany	Mangot	Tayeda
Carceller	Marsà	Tohà
Casaus	Marsinyac	Torné ——— 27
Casoliva — 11	Mascó ——— 19	Vilà
Castellà	Mitjana	Viladot
Caumons	Moncosí	Vilalta
Cercós	Moret	Xuriguera — 28
Clavé ——— 12	Muntada ——— 20	
Coders	Oromí	

3. INVENTARI DE COGNOMS

Abad

Del cat. *abat* m. ‘superior d’un monestir’ (*DECat* I, 8-9; *DCVB* I, 19), usat com a cognom (Moll Llin. 246; *DCVB* I, 6; *OnCat* Ø). El cognom pot haver-se originat en un malnom —persona físicament o psicològica semblant a un abat⁴— o en el topònim *Abat* —lloc dominat per un abat— (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 93; *OnCat* Ø). Existeix també *Abada*, forma feminitzada del cognom (Moll Llin. 246).

Abadal

Del topònim *Abadal* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 93; *OnCat* Ø) —del cat. *abadal* adj. ‘relatiu o pertanyent a la jurisdicció de l’abat’ (*DECat* I, 8; *DCVB* I, 6)—, usat com a cognom (Moll Llin. 246; *DCVB* I, 6; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc dominat per un abat o una abadia (Moreu-Rey *íd.*). Existeix també la forma pluralitzada *Abadals* (Moll Llin. *íd.*), el compost *Campabadal* (*íd.* 18) i el cognom *Abadall* (*íd.* 246), amb palatalització de la *l* final.

Aldabó

D’un nom personal del tipus **Aldebo(d)*⁵ (*RAC* Ø; Förstemann Altd. Nb. I, 164; Morlet *Noms Gaule* I, 30; Kremer *Personennamen* Ø), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 92; *DCVB* I, 461; *OnCat* Ø). Existeix també la variant *Aldebó* (Moll Llin. *íd.*).

Alsedà

Del topònim *Alzedar*⁶ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* II, 177) —derivat del cat. ant. *elze* ‘alzina’ (*DECat* Ø; *DCVB* Ø; *OnCat* II, 177), més un sufix col·lectiu ‘lloc d’alzines’—, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* Ø; *OnCat* Ø; Fog. 1497 II, 158, 226, etc.; Fog. 1553 II, 131). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc d’alzines. Apareix en el fogatge de 1497 a Artesa de

⁴ Cf. el renom *Bisbe* (Moreu-Rey *Renoms* 92-93), que s’aplica metafòricament a un individu de característiques semblants a les de l’arquetip ‘bisbe’.

⁵ Una altra hipòtesi és que provingui de l’antropònim *Eldebonus* (*RAC* 243; Förstemann Altd. Nb. I, Ø; Kremer *Personennamen* 147).

⁶ A Clarà (Castellar de la Ribera) existí un mas anomenat *Alzedar*, del qual és possible que s’originés el cognom. Vegeu Riu (2009: 95).

Segre (Fog. 1497 II, 158), Vilanova de l'Aguda (*íd.*, 226), Ribelles (*íd.*, 225) i Sanaüja (*íd.*, 224) amb la forma *Alzedar*.

Anell

Del topònim *Anell*⁷ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* II, 190-191) —del cat. *anell* m. ‘peça de metall o d’una altra matèria resistent, en forma de cercol’ (*DECat* I, 312; *DCVB* I, 677-678)—, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* I, 678; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar, metafòricament, llogarrets situats en un puig amb forma de cercol (*OnCat* II, 191)⁸. Apareix únicament en el fogatge de 1553 a La Vall de Cabó (Fog. 1553 II, 105).

Angarill

Del topònim *Anglarill*⁹ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* II, 194-195) —diminutiu del topònim *Anglar* ‘lloc angular, tombant d’aigua’ (*OnCat* *íd.*)—, usat com a cognom (Moll Llin. 171; *DCVB* I, 688; *OnCat* II, 195). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat en un lloc en angle en què es produeix un tombant del curs de l’aigua. Existeixen diferents variants del cognom, com *Anglerill* o *Anglarill* (Moll Llin. *íd.*).

Argelich

Del nom personal *Argeric* (RAC 123; Förstemann Altd. Nb. I, 145; Morlet *Noms Gaule* I, 42; Kremer *Personennamen* 144), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 94; *DCVB* I, 852; *OnCat* Ø). La forma presenta una dissimilació de líquides. Existeix també el cognom *Argerich* (Moll Llin. *íd.*).

Aubachs

Del topònim *Aubach/Obac*¹⁰ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 48; *OnCat* VI, 7) —del cat. *obac* adj. ‘ombrívol’ (*DECat* VI, 9-12; *DCVB* VII, 824)—, usat com a cognom (Moll Llin. 194; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria

⁷ Hi ha diferents topònims que contenen aquest mot, com el Puig de l’*Anell*, a Isona i Conca Dellà (*Nomenclàtor* 799), o *Anell*, llogarret de Cabó (*OnCat* *íd.*).

⁸ En el passat, foren corrents les metàfores usades per a denominar accidents geogràfics. Vegeu, per exemple, el cas de *cogoll* (Balari *Orígenes* 65-66).

⁹ El cognom s’ha d’haver originat en llocs d’aquest nom; per exemple, a Clariana de Cardener hi ha el mas *Anglerill* (*Nomenclàtor* 1090).

¹⁰ Topònim força recurrent de partides de terra o heretats. Per exemple, Moreu-Rey enregistra partides d’aquest nom a Passanant. Vegeu Moreu (1978: 550).

originat per a designar un lloc poc assolellat (*OnCat íd.*). Existeixen diverses variants del cognom, com *Obac* —sense diftongació de la *o* àtona inicial—, *Bach* —amb afèresi— i *Bachs* —forma pluralitzada (*Moll Llin. íd.*).

Aubarell

Del topònim *Aubarell/Albarell(s)* (*Moreu-Rey Noms de Lloc* 65; *OnCat* Ø) —del cat. *albarell* m. ‘espècie de poll o àlber’, derivat diminutiu d’*àlber* (*DECat* I, 145; *DCVB* I, 422)—, usat com a cognom (*Moll Llin.* Ø; *DCVB* I, 422 [*Albarell*]; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc d’àlbers.

Aubets

Del topònim *Aubet/Albet*¹¹ —derivat del cat. *alb* adj. ‘blanc’ (*DECat* I, 137; *DCVB* I, 413), més un sufix col·lectiu ‘lloc blanquinós’ (*OnCat* II, 83)—, usat com a cognom (*Moll Llin.* 126; *DCVB* I, 434; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar llocs de certa extensió i blanquinosos. Existeixen diferents variants del cognom, com *Albet*, *Aubet* i *Albets* (*Moll Llin. íd.*).

Auguets

Derivat del nom personal *Hug* (*RAC* 550; Förstemann Altd. Nb. I, 922-923; Morlet *Noms Gaule* I, 140; Kremer *Personennamen* 154), més un sufix diminutiu, nom personal germànic monotemàtic. Usat com a cognom patronímic (*Moll Llin.* 113, *DCVB* II, 147, *OnCat* Ø). Apareix en el fogatge de 1497 a Caldes de Malavella (*Fog.* 1497 I, 326). Existeix també el cognom *Huguet* (*Moll Llin. íd.*).

Auger

Del nom personal *Au(t)ger* (*RAC* 141; Förstemann Altd. Nb. I, 192; Morlet *Noms Gaule* I, 43; Kremer *Personennamen* 73), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (*Moll Llin.* 96; *DCVB* II, 146-147; *OnCat* Ø). Existeix també el cognom *Augé* (*Moll Llin. íd.*).

¹¹ Moll considera que el cognom prové d’*Albet*, nucli de la Vall de Castellbò (*Nomenclàtor* 154). No obstant això, el 1497 ja hi havia *Albets* a Lladurs, on existeix la masia *Aubets* (*Fog.* 1497 II, 221). És plausible que diferents topònims originessin el cognom.

Balcells

Del topònim *Balcell(s)* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 41; *OnCat* II, 321) —derivat del cat. *balç* m. ‘precipici’ (*DECat* I, 574-576; *DCVB* II, 228), més un sufix diminutiu—, usat com a cognom (Moll Llin. 186; *DCVB* II, 229; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un precipici. Existeixen també altres variants del cognom, com *Baucells*, forma amb vocalització, i *Bancells*, amb dissimilació de líquides (Moll Llin. *íd.*).

Bajona

Del topònim *Baiona*¹², usat com a cognom (Moll Llin. 165; *DCVB* II, 219; *OnCat* II, 311). El cognom s’ha d’haver originat en persones procedents d’aquesta localitat. Existeixen també els cognoms *Baiona*, sense fricatització de la iod, i *Baió*, forma masculinitzada (Moll Llin. *íd.*).

Baraut

D’un nom personal del tipus *Barald/Berald* (*RAC* 164, 172; Förstemann Altd. Nb. I, 265 [*beroald*]; Morlet *Noms Gaule* I, 52; Kremer *Personennamen* 81), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 97; *DCVB* II, 282; *OnCat* Ø). Existeixen diferents variants del cognom, com *Baralt*, sense vocalització, *Barau*, amb pèrdua de l’oclusiva, i *Baralt* (Moll Llin. *íd.*). Sembla que també s’hi pot relacionar la forma *Barral* (Kremer *íd.*).

Baseda

Del topònim *Beceda* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 66; *OnCat* II, 386 [*Becedes*]) —derivat del cat. *beç* m. ‘bedoll’ (*DECat* I, 744-747; *DCVB* II, 401), més un sufix col·lectiu ‘lloc de bedolls’—, usat com a cognom (Moll Llin. 228; *DCVB* II, 346; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc de bedolls. Apareix únicament en el fogatge de 1497 a Er —Alta Cerdanya, actualment Catalunya del Nord— (Fog. 1497 II, 94). Existeix també el cognom *Basset*, que parteix d’una altra forma toponímica col·lectiva (Moll Llin. 229).

¹² Ciutat avui francesa situada en l’antiga regió d’Aquitània.

Batalla

Del cat. *batalla* f. ‘acció bèl·lica en què dos exèrcits enemics es baten l’un contra l’altre’ (*DECat* I, 730; *DCVB* II, 363-364), usat com a cognom (Moll Llin. 297; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom pot haver-se originat en un malnom, aplicat a una persona de caràcter irascible i bataller o vanitosa (Moll Llin. *íd.*), o en el topònim *Batalla* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 105; *OnCat* II, 378), que s’hauria format per a designar el lloc on ocorregué una antiga batalla.

Bernaus

Del nom personal *Bernal(t)* (*RAC* Ø; Förstemann Altd. Nb. I, 271; Morlet *Noms Gaule* I, 54; Kremer *Personennamen* 82), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 99; *DCVB* II, 447; *OnCat* Ø). Apareix en el fogatge de 1497 al terme de Ponts (Fog. 1497 II, 150 [*Bernaus*]) i a Sant Pere Pescador (Fog. 1497 I, 373 [*Bernau*]). Existeix també el cognom *Bernal*, sense vocalització (Moll Llin. *íd.*).

Berné

Del nom personal *Berner* (*RAC* 175; Förstemann Altd. Nb. I, 269-270; Morlet *Noms Gaule* I, 53; Kremer *Personennamen* 82), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 99; *DCVB* II, 447; *OnCat* Ø). Existeix també el cognom *Bernés*, que sembla ser-ne la forma pluralitzada (Moll Llin. *íd.*).

Blanch

Del cat. *blanc* adj. ‘de color igual o aproximat al de la neu i de la llet’ (*DECat* I, 823-824; *DCVB* II, 508-509), usat com a cognom (Moll Llin. 270; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom s’ha d’haver originat en un malnom, que fes referència al color de la pell d’un individu (Moreu-Rey *Renoms* 68). Existeix també la forma feminitzada *Blanca* (Moll Llin. *íd.*).

Bigatà

Del cat. *vigatà* adj. ‘natural de Vic’ (*DECat* IX, 277; *DCVB* X, 800), usat com a cognom (Moll Llin. 177; *DCVB* X, 800; *OnCat* Ø). El cognom s’ha d’haver originat en persones

procedents de la ciutat d'Osona¹³. Existeix també la forma *Vigatà*, que manté la grafia etimològica (Moll Llin. *íd.*).

Bondia

Del cat. *bon dia*, forma aglutinada usada com a cognom (Moll Llin. 262; *DCVB* II, 574; *OnCat* Ø). El cognom s'ha d'haver originat en una expressió d'auguri, que feia referència al dia de naixença de l'infant (Moll Llin. *íd.*). Si bé existeixen topònims homònims (*OnCat* III, 63), no sembla que el cognom en derivi¹⁴. És més probable que tingui l'origen en una expressió circumstancial, pel fet que existeixen altres cognoms com *Bonjorn*, *Bonmatí* i *Bonora* [*Bona hora*] (Moll Llin. 262).

Bringué

Del nom personal *Berenguer* (*RAC* 173; Förstemann Altd. Nb. I, 268; Morlet *Noms Gaule* I, 53; Kremer *Personennamen* 82), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 98; *DCVB* II, 671; *OnCat* Ø). És una variant de l'antropònim germànic amb síncope en la síl·laba inicial¹⁵. Existeix també el cognom *Beringué*, sense l'elisió del fonema etimològic (Moll Llin. *íd.*).

Brualla

Del topònim *Brugalla/Brualla* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* III, 125) —derivat del cat. *bruc* m. 'arbust o mata del gènere *Erica*' (*DECat* II, 283-287; *DCVB* II, 689), més un sufix col·lectiu 'lloc de brucs'¹⁶—, usat com a cognom (Moll Llin. 229; *DCVB* II, 689; *OnCat* *íd.*). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un lloc de brucs. No apareix en els fogatges; només amb la forma *Brugall* el 1497 a Vilafranca del Penedès (Fog. 1497 I, 205) i a Santa Margarida (*íd.* 215). Coromines detecta el cognom, a més de la variant *Brugalla*, a Roda d'Isàvena i en altres llogarrets de l'Alt Aragó. Sembla ser de procedència aragonesa.

¹³ Hi ha múltiples cognoms derivats d'un gentilici que indica lloc de provenença; per exemple, *Gironès* 'de Girona' (Moll Llin. 174), *Cerdà* 'de la Cerdanya' (*íd.* 172) i *Andorrà* 'd'Andorra' (*íd.* 171).

¹⁴ Per exemple, al municipi de Montornès de Segarra hi ha un llogarret anomenat *Mas de Bondia* (*Nomenclàtor* 983). Aquest poble el 1358 s'anomenava *Lo Mas d'En Bondia* (Moreu-Rey *Antroponímia* 82). Devia ser, en origen, una antiga masada propietat d'algú amb el cognom *Bondia*, a jutjar per l'ús del pronom personal.

¹⁵ És semblant el cas de l'antropònim *Guerau* > *Grau* (Moll Llin. 105; *OnCat* IV, 180).

¹⁶ L'arbust ha donat múltiples noms de lloc, els quals s'expressen amb la forma o termes derivats; per exemple, *Bruc*, *Bruguera*, *Bruguerol*, etc. (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 69).

Caelles

Del topònim *Caselles*¹⁷ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 84; *OnCat* III, 296) —del cat. *casella* f. ‘casa petita’ (*DECat* II, 605; *DCVB* III, 20)—, usat com a cognom (Moll Llin. 212; *DCVB* II, 814; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar llocs amb el sentit plural de ‘casetes’. Altrament, també pot ser una forma pluralitzada de *Casella*. Quant a la grafia, la caiguda de la *s* intervocàlica és moderna, atès que en el fogatge de 1553 apareix sistemàticament amb *s*¹⁸.

Calbany

Del nom personal *Galvany* (*RAC* Ø; *DCVB* VI, 143-144) —nom d’origen gal·lès present en diferents llengües (cf. en castellà *Galván* o en francès *Gauvain*)—, usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 105, 310; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). No apareix en els fogatges. Existeix també el cognom *Galvany* (Moll Llin. 105).

Carceller

Del cat. *carceller* m. ‘guardià de la presó’ (*DECat* II, 569; *DCVB* II, 1023-1024), usat com a cognom (Moll Llin. 251; *DCVB* Ø; *OnCat* Ø). El cognom s’ha d’haver originat en descendents de persones que ocupaven aquest càrrec públic. Existeix també la variant *Escarcellé*, formada per influx del mot *escarsella* f. ‘bossa de cuir o de roba per a portar-hi diners’ (*DECat* *íd.*; *DCVB* V, 239-240).

Casaus

Del topònim *Casal(s)* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 84; *OnCat* Ø) —del cat. *casal* m. ‘casa gran’¹⁹ (*DECat* II, 604-605; *DCVB* III, 10)—, usat com a cognom (Moll Llin. 211; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar una casa gran —o diverses. Apareix en els fogatges de 1497 i 1553 amb la forma *Casal(s)*, mai amb vocalització de la *l*²⁰.

¹⁷ Per exemple, a Esponellà existeix un poble que s’anomena *Les Caselles* (*DCVB* *íd.*)

¹⁸ A Madrona (Pinell de Solsonès), per exemple, existeix el mas *Caelles* (*Nomenclàtor* 1106). I, el 1553, hi consta Joan *Caselles*; s’observa que la *s* encara es manté (Fog. 1553 II, 446). Anàlogament, es produeix també la pèrdua de la *s* en el cognom *Lluelles* (< *Lloselles*) (vegeu p. 18).

¹⁹ O, més probablement, del sentit ‘casa rural, de camp’ (*DCVB* *íd.*).

²⁰ Potser el cognom estudiat té relació amb el cognom francès *Casau(x)* (*DENF* 177; Dauzat *Noms de famille* Ø; *DNMF* 222-223).

Casoliva

Del cat. *casa* (*de l'*) *Oliva* —del nom personal germànic *Oliba* (RAC 418-422; Förstemann Altd. Nb. I, 1179; Morlet *Noms Gaule* Ø; Kremer *Personennamen* Ø), forma aglutinada usada com a cognom (Moll Llin. 212; DCVB III, 22; OnCat Ø). No apareix en els fogatges; pot ser que es tracti d'un compost de creació moderna²¹. Existeix també la variant *Casaoliva*, sense elisió de la vocal àtona (Moll Llin. *íd.*).

Castellà

Del topònim *Castellar* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 103; OnCat III, 308) —derivat del cat. *castell* m. 'fort, reducte' (DECat II, 625-627; DCVB III, 34-35), més un sufix col·lectiu 'petit conjunt fortificat'—, usat com a cognom (Moll Llin. 136; DCVB Ø; OnCat Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar una petita fortificació. Apareix en el fogatge de 1497, per exemple, al terme de Ponts (Fog. 1497 II, 150), amb la forma *Castellar*. Altrament, a Canet de Rosselló apareix el cognom amb la forma *Castellà*, sense la *r* final (*íd.* 48). En aquest cas és probable que provingui del cat. *castellà* m. 'governador d'un castell' (DECat II, 625; DCVB III, 35), i s'hauria originat en una persona d'aquest ofici.

Caumons

Probablement del cognom francès *Caumont* (DENF 182; Dauzat *Noms de famille* 345; DNMF 511) —nom de diferents comunes occitanes i franceses (Moll Llin. 166), de les quals s'hauria originat. No apareix en els fogatges, i es documenta per primera vegada a Montmagastre (Artesa de Segre) el 1716²².

Cercós

Del topònim *Cercós*²³ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 64 [*Cerc(s)*]; OnCat III, 353) —derivat del llat. *CERQU(U)S 'alzina' (OnCat *íd.*), més un sufix adjectival 'lloc d'alzines'—, usat com a cognom (Moll Llin. 231; DCVB III, 124; OnCat Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un lloc d'alzines.

²¹ El trobo documentat a inicis del s. XVIII a la Pedra (Solsonès). Vegeu *Relacions de veïns i bestiar de la Coma i la Pedra*. 1717-1723 (data de creació). Centre: Arxiu Històric de Lleida. Fons: Cadastre de Patiño. (AHL260-19-T2-4297).

²² Vegeu *Respostes generals i particulars de la Baronia de Montmagastre*. 1716 (data de creació). Centre: Arxiu Històric de Lleida. Fons: Cadastre de Patiño. (AHL260-19-T2-2778).

²³ Existeix, per exemple, el topònim *Puigcercós*, a Palau de Noguera (*Nomenclàtor* 819).

Existeixen també els cognoms *Cercs* (Moll Llin. 136) i *Cerceneda* (*íd.* 231), derivats de la mateixa arrel.

Clavé

Del cat. *claver* m. ‘persona que té al seu càrrec les claus d’un lloc de confiança’ (*DECat* II, 745-746; *DCVB* III, 206), usat com a cognom (Moll Llin. 251; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø; *DECat* *íd.*). El cognom s’ha d’haver originat en persones d’aquest ofici. Existeix la variant *Clavera*, que n’és una feminització (Moll Llin. *íd.*). També hi ha el cognom *Claverol*, que no sembla ser-ne diminutiu, sinó que deu procedir del llogarret homònim (Conca de Dalt).

Coders

Probablement del topònim *Coder* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* III, 455) —derivat del cat. *cot* m. ‘pedra d’esmolat’ (*DCVB* III, 666), més un sufix adjectival ‘lloc de cots—, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* III, 247; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc de cots. No apareix en els fogatges, i la primera referència que se’n té és del 1716 a Montmagastre²⁴.

Codina

Del topònim *Codina* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 59; *OnCat* III, 399-400) —del cat. *codina* f. ‘llosa o pedra plana que s’estén arran de terra per espai d’uns quants metres’ (*DECat* II, 800; *DCVB* III, 248)—, usat com a cognom (Moll Llin. 189; *DCVB*, *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc de codines.

Colomines

Del topònim *Colomina* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 92; *OnCat* III, 439) —del cat. *colomina* [v. *coromina*] f. ‘camp de secà’ (*DECat* II, 942-945; *DCVB* III, 557)—, usat com a cognom (Moll Llin. 190; *DCVB* III, 277; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc on hi ha una coromina —o diverses. Existeixen també cognoms com *Colomines* i *Condomines* (Moll Llin. *íd.*),

²⁴ *Ibídem.*

procedents dels topònims *Colomines* i *Condomines* respectivament (*OnCat* *íd.*) —formats a partir de variants del mot *coromina*.

Comelles

Del topònim *Comella* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 43; *OnCat* Ø) —del cat. *comella* f. ‘coma petita’ (*DECat* II, 850; *DCVB* III, 317)—, usat com a cognom (Moll Llin. 190; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar una coma petita —o diverses. Existeixen també els cognoms *Combella* i *Combelles* (Moll Llin *íd.*), que conserven la consonant etimològica (< CŪMBA).

Cornellana

Del topònim *Cornellana*²⁵ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 157, 159; *OnCat* III, 437), usat com a cognom (Moll Llin. 66; *DCVB* III, 552; *OnCat* Ø). El cognom s’ha d’haver originat en persones procedents d’aquesta localitat.

Cuadros

Del topònim menor *Quadros*²⁶ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 96 [*Quadro*]; *OnCat* Ø) —del cat. *quadro* m. ‘parcel·la quadrangular’ (*DECat* VI, 885-887; *DCVB* IX, 6-7)—, usat com a cognom (Moll Llin. 226 [*Quadres*]; *DCVB* Ø; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar una partida rural amb delimitació quadrangular. Apareix en el fogatge de 1497 al castell de Llobera (Fog. 1497 II, 221).

Dalmases

Del topònim menor *Dalmases*²⁷ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* Ø) —potser de la forma aglutinada del cat. *del mas* (Moll Llin. 213), o altrament de l’antropònim *Dalmàs/Dalmaci* (*RAC* 215; *DCVB* IV, 8)—, usat com a cognom (Moll Llin. *íd.*; *DCVB* IV, 8; *OnCat* Ø). Apareix en el fogatge de 1497 a Sant Martí Sesgueioles (Fog. 1497 II, 203), Sant Pere Sallavinera (*íd.* 200), Collbató (*íd.* I, 223) i Roses (*íd.* 356).

²⁵ Poblet del municipi de Fórnsols (*Nomenclàtor* 171).

²⁶ És una masia del terme de Llobera, anomenada Els Quadros (*Nomenclàtor* 1096).

²⁷ És el nom d’antigues masies; per exemple, havia existit el mas Dalmases al terme de Rubió (Anoia). Vegeu De Dalmases (2019).

Deleval

Del cognom francès *Deleval* (*DENF* 307; Dauzat *Noms de famille* 143, 264 [*Delaval*]; *DNMF* 789 [*Delavau*]) —aglutinació de *de la val* ‘de la vall’. No apareix en els fogatges. Existeix, en català, un cognom de formació anàloga; *Desvall*, forma aglutinada de *d’es vall* (Moll Llin. 173).

Durich

Del nom personal *Doric/Duric* (*RAC* 535-536; Förstemann Altd. Nb. I, 1460; Morlet *Noms Gaule* I, 70; Kremer *Personennamen* 210), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 102; *DCVB* IV, 625; *OnCat* Ø). Existeix també el cognom *Dorich* (Moll Llin. *íd.*).

Escaler

Del cat. *escaler* m. ‘escala’ o ‘fuster que fa escales’ (*DECat* III, 456; *DCVB* v, 192), usat com a cognom (Moll Llin. 252; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). Si bé existeix com a topònim (*OnCat* IV, 92), sembla més probable que el cognom s’hagi originat en la professió de la persona que fa escales —cf. el cognom *Escober* ‘fuster que fa escombres’ (Moll Llin. *íd.*).

Esparber

Probablement del topònim *Esparver*²⁸ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* Ø) —del cat. *esparver* m. ‘au rapaç de la família de les falcònides’ (*DECat* III, 621; *DCVB* v, 389)—, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom sembla procedir del topònim²⁹, que s’hauria originat per a designar un lloc d’esparvers. Moreu-Rey el documenta al s. XVI amb la forma *Esperabé* (*Renoms* 44). No apareix en els fogatges.

Fàbrega

Del topònim *Fàbrega* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 100; *OnCat* IV, 173) —del cat. *fàbrega* f. ‘ferreria, obrador de fabre’ (*DECat* III, 839; *DCVB* v, 686)—, usat com a cognom (Moll Llin. 214; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim,

²⁸ Per exemple, existeix el mas *Esparver* a Santa Coloma de Farners (*Nomenclàtor* 1078) i la torre de l’*Esparver* a Alcarràs (*íd.* 1010).

²⁹ Les aus rapaces són ben freqüents en la toponímia catalana. Per exemple, existeixen múltiples noms derivats d’àguila; *Puig d’Àguiles*, *Aguilar*, etc. (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 79).

que s'hauria originat per a designar una ferreria. Existeixen també les formes derivades *Fabregat* i *Fabregó* (Moll Llin *íd.*).

Fenés

Del topònim *Fener(s)*³⁰ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 99; *OnCat* IV, 205-206) —del cat. *fenet* m. 'lloc de fenc' (*DECat* III, 949; *DCVB* V, 794)—, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* Ø; *OnCat* Ø; Fog. 1553 II, 111). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un lloc de fenc —o diversos. Apareix en el fogatge de 1553 a Calbinyà; deu provenir, concretament, d'un llogarret homònim del terme municipal (*OnCat* IV, 206).

Finestres

Del topònim *Finestres* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 30, 91; *OnCat* IV, 220-224) —del cat. *finestra* f. 'obertura generalment rectangular i a certa distància del sòl, practicada en la paret d'una construcció' (*DECat* III, 1037; *DCVB* V, 888-889)—, usat com a cognom (Moll Llin. 214; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat, metafòricament, per a designar antics llocs de guaita (*OnCat* *íd.*).

Folch

Del nom personal *Folc* (*RAC* Ø; Förstemann Altd. Nb. I, 547-548; Morlet *Noms Gaule* I, 96; Kremer *Personennamen* 118), nom personal germànic monotemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 104; *DCVB* V, 945; *OnCat* Ø).

Garrabou

Probablement d'un nom personal del tipus **G(u)ara(m)bol(d)* —variant de *Warambold*— (*RAC* Ø; Förstemann Altd. Nb. I, 1541; Morlet *Noms Gaule* I, 218; Kremer *Personennamen* Ø), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 106; *DCVB* VI, 198; *OnCat* Ø). Altrament, podria relacionar-se amb el cognom gascó *Garaboux* (*DENF* 446; Dauzat *Noms de famille* Ø; *DNMF* 373). Existeix també la variant *Garrobou*, amb assimilació de vocals (Moll Llin. *íd.*).

³⁰ Hi ha diferents pobles d'aquest nom, com un poblet agregat a Enveig (*OnCat* *íd.*) i un altre agregat a Saldes (*Nomenclàtor* 461).

Gassó

Del nom personal *Gassó* (*RAC* 315; *OnCat* IV, 329) —derivat del cat. *gas* adj. ‘blau’ (*DECat* Ø; *DCVB* VI, 214), més un sufix diminutiu—, nom personal llatí. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 106; *DCVB* VI, 218; *OnCat* Ø). Existeixen també altres cognoms derivats de la mateixa arrel, com *Gasset* (Moll Llin. 68), *Gassol* (*íd.* 106) i *Gassull* (*íd.* 303).

Gilibet

Del nom personal *Giribe(r)t* (*RAC* 320-321; Förstemann Altd. Nb. I, 576; Morlet *Noms Gaule* I, 99; Kremer *Personennamen* 128-129), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 108; *DCVB* VI, 284 [*Gilibet*]; *OnCat* Ø). Existeixen també altres cognoms que parteixen de la mateixa base germànica, com *Gilbert* (Moll Llin. 106) o *Giribet* (*íd.* 108).

Gimbert

Del nom personal *Gimbert* (*RAC* Ø; Förstemann Altd. Nb. I, 642; Morlet *Noms Gaule* I, 109; Kremer *Personennamen* Ø), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 108; *DCVB* VI, 284; *OnCat* Ø). Existeix també la variant *Gimert* (Moll Llin. *íd.*).

Gorgori

Del nom personal *Gorgori* (*RAC* 339)³¹ —variant de *Gregori* (Morlet *Noms Gaule* II, 57)—, nom personal llatí. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 83; *DCVB* VI, 341; *OnCat* Ø). Existeixen també, derivats del mateix antropònim llatí, els cognoms *Gregori* i *Gargori* (Moll Llin. *íd.*).

Graells

Del topònim *Graell(s)* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 119; *OnCat* Ø) —del cat. *graell* m. ‘petit grau de muntanya’ (*DECat* IV, 630; *DCVB* VI, 364)—, usat com a cognom (Moll

³¹ La forma metatètica està documentada des d’antic. Per exemple, al *RAC* apareix l’antropònim *Gorgorius* l’any 918.

Llin. 224; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar el vessant d'una muntanya (Balari *Orígenes* 82)³².

Grifé

Del nom personal *Guifre* —amb metàtesi i desplaçament accentual— (*RAC* 573; Förstemann Altd. Nb. I, 1582; Morlet *Noms Gaule* I, 223; Kremer *Personennamen* 223), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 111; *DCVB* VI, 409; *OnCat* Ø). Existeix també el cognom *Guifre* (Moll Llin. *íd.*), sense metàtesi.

Gualdo

Del nom personal *Gualdo* (*RAC* 570; Förstemann Altd. Nb. I, 1499; Morlet *Noms Gaule* I, 214; Kremer *Personennamen* Ø), nom personal germànic monotemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. Ø; *DCVB* Ø; *OnCat* Ø; Fog. 1497 II, 206). Apareix únicament en el fogatge de 1497 a Torà de Riubregós.

Jou

Del topònim *Jou* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 39; *OnCat* IV, 477-478) —del cat. *jou* m. 'aparell de junyir animals' (*DECat* IV, 907-910; *DCVB* VI, 771-779)—, usat com a cognom (Moll Llin. 69, 192, 293; *DCVB* VI, 772; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar, metafòricament, un pas entre muntanyes, pel fet que les uneix de la mateixa manera que l'aparell junyeix els animals i per la semblança del contorn orogràfic amb el de l'instrument (*OnCat* IV, 447; Balari *Orígenes* 96). El 1497 apareix a Perpinyà (Fog. 1497 II, 19), a Madrona (*íd.* 204) i a Castellnou de Bassella (*íd.* 149).

Lafon

Del topònim (*la*) *Font* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 19-27; *OnCat* IV, 243-255) —del cat. *font* f. 'raig d'aigua que brolla de la terra' (*DECat* IV, 104-107; *DCVB* V, 960-961)—, usat com a cognom (Moll Llin. 181-182; *DCVB* VI, 819; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un lloc on brolla l'aigua. No apareix en els fogatges amb la forma aglutinada. Existeixen també els cognoms *Safont* i *Zafont* (Moll Llin. *íd.*), formats amb l'article salat.

³² Un topònim prou semblant és *Ribelles*, nucli de Vilanova de l'Aguda (*Nomenclàtor* 729), que presenta el mateix sufix diminutiu i, a més, té el significat de 'conjunt de desnivells'.

Lluelles

Del topònim menor *Lluelles*³³ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 60; *OnCat* v, 87) —del cat. *llosella* f. ‘lloc de lloses’³⁴ (*OnCat* *íd.*)—, usat com a cognom (Moll Llin. 294; *DCVB* vii, 69; *OnCat* Ø). Apareix en el fogatge de 1497 a Sant Antolí (Fog. 1497 ii, 194) i a Cervera (*íd.* 189). La caiguda de s intervocàlica és antiga, atès que en els fogatges apareix amb la forma *Luelles*³⁵.

Mangot

Probablement del cognom francès *Mangot* (*DENF* 657; Dauzat *Noms de famille* Ø; *DNMF* Ø) —del nom personal *Mangaud* (Förstemann Altd. Nb. i, 1092 [*Manegaud*]; Morlet *Noms Gaule* i, 167), nom personal germànic bitemàtic. No apareix en els fogatges. Existeixen també els cognoms *Mingot* i *Mengot* (Moll Llin. 116), que més aviat semblen procedents del nom personal germànic *(Er)mengaud/(Er)mingaud* (*RAC* 274-275; Förstemann Altd. Nb. i, 478; Morlet *Noms Gaule* i, 82; Kremer *Personennamen* 106).

Marsà

Del topònim *Marçà*³⁶ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 159; *OnCat* v, 190), usat com a cognom (Moll Llin. 84; *DCVB* vii, 231; *OnCat* Ø). La grafia etimològica és amb ç, tal com apareix al fogatge de 1497 a Amposta, per exemple (Fog. 1497 ii, 320). La variant amb s és posterior.

Marsinyac

Del topònim menor *Marcinyac/Marcenyac*³⁷ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* v, 191), usat com a cognom (Moll Llin. 70; *DCVB* vii, 267; *OnCat* Ø). Apareix únicament en els fogatges al Ducat de Cardona; el 1497 a Su (Fog. 1497 ii, 215) i a Sant Llorens de Morunys (*íd.* 222), i el 1553 a Castelló, de Navés [*Marcejach*] (Fog. 1553 ii, 456).

³³ Existeix un poblet anomenat Sant Feliu de *Lloelles* al terme de Montmajor (*OnCat* *íd.*). No obstant això, sembla que el cognom no s’hi relaciona, atès que el 1497 es documenta a Cervera i Sant Antolí. Caldria pensar, altrament, en algun antic mas o casa d’aquest nom als environs d’aquests dos nuclis.

³⁴ Coromines considera que ha de provenir d’un derivat en -ETULA, i no d’un diminutiu. És per això que cal entendre més aviat ‘lloc de lloses’ que no pas ‘llosa petita’ (*OnCat* *íd.*). És, per tant, diferent del mot cat. *llosella* f. ‘llosa petita’ (*DECat* v, 273).

³⁵ Per un cas anàleg cf. *Caelles* (p. 10), en què també cau la s intervocàlica davant l’accent, tot i que es documenta més tardanament.

³⁶ És un nom de lloc força recurrent al llarg del Principat; per exemple, hi ha un poble anomenat *Marçà* al Priorat (*Nomenclàtor* 905).

³⁷ Nom d’una masia del terme de Navés (*Nomenclàtor* 1098), documentada per Coromines el 1043.

Sembla plausible que el cognom provingui del llogarret de Navés. Existeix també el cognom *Marsenyac* (Moll Llin. *íd.*).

Mascó

Del nom personal *Mascó* (RAC Ø; Förstemann Altd. Nb. I, 1108; Morlet *Noms Gaule* I, Ø; Kremer *Personennamen* Ø), nom personal germànic monotemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 299; DCVB VII, 281; OnCat Ø). Apareix documentat almenys des de 1378 (BDLC x, 14) amb la forma *Mascho*.

Mitjana

Del topònim *Mitjana* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 29; DECAt v, 665) —del cat. *mitjana* f. '[lloc] que és al mig' (DECAt *íd.*; DCVB VII, 466-467)—, usat com a cognom (Moll Llin. 264; DCVB VII, 467; OnCat Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un lloc mitjancer entre altres.

Moncosí

Del cat. *mon cosí*, forma aglutinada usada com a cognom (Moll Llin. 268; DCVB VII, 533; OnCat Ø). És probable que s'hagi originat en un malnom³⁸ que indiqués parentiu (Moreu-Rey *Renoms* 55) —cf. els cognoms *Nebot* i *Cunyat* (Moll Llin. *íd.*). Les primeres referències que se'n té són de la segona meitat del s. XVII a Torlanda (Les Piles)³⁹. No apareix en els fogatges.

Moret

Del cat. *moret* m. 'moro' (DECAt v, 798; DCVB VII, 575) —derivat del cat. *moro* m. 'nadiu de l'Àfrica septentrional, de sang àrab o bereber' (DECAt v, 794-798; DCVB VII, 584-585), més un sufix diminutiu—, usat com a cognom (Moll Llin. 284; DCVB VII, 575; OnCat Ø). És probable que s'hagi originat en un malnom, aplicat a algú de pell fosca (Moreu-Rey *Renoms* 93). Altrament, potser fa referència a l'origen ètnic. Existeix també el cognom *Moretó*, derivat de la mateixa arrel (Moll Llin. *íd.*).

³⁸ És de formació anàloga al cognom francès *Monami* «'mon ami'» (DENF 702; Dauzat *Noms de famille* Ø, DNMF Ø), pel fet que conté el possessiu àton i també prové d'un malnom.

³⁹ Vegeu *Capbreu de la vila i terme de Conesa i de la quadra de Saladern*. 1686-1690 (data de creació). Centre: Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. Fons: Cort del batlle del monestir de Santes Creus a Conesa. (ACCB310-116-T2-1)

Muntada

Del topònim *Muntada* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 45; *OnCat* v, 421) —del cat. *muntada* f. ‘costa, desnivell cap amunt’ (*DECat* v, 838; *DCVB* vii, 653)⁴⁰—, usat com a cognom (Moll Llin. 194; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un accident geogràfic ascendent.

Oromí

Del nom personal *Oromir* (*RAC* 425; Förstemann *Altd. Nb.* i, Ø; Morlet *Noms Gaule* i, Ø; Kremer *Personennamen* 75), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 95; *DCVB* viii, 55; *OnCat* Ø). Existeixen diferents variants del cognom, com *Olomir* (Moll Llin. *íd.*), forma dissimilada, i *Aromí* (*íd.*).

Palau

Del topònim *Palau*⁴¹ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 103; *OnCat* vi, 133-135) —del cat. *palau* m. ‘edifici gran i sumptuós’ (*DECat* vi, 190-191; *DCVB* viii, 128)—, usat com a cognom (Moll Llin. 217; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar una casa gran. Existeixen els compostos *Palaugròs* (Moll Llin. *íd.*) i *Palaudàries* (*íd.* 149).

Parramon

Del nom personal compost *Pere Ramon*, aglutinat —amb la forma abreujada *Pe-* (*OnCat* vi, 219-220)—, usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 78; *DCVB* viii, 265; *OnCat* vi, 220). La forma amb *a* inicial s’explica per assimilació amb la vocal següent. Existeix també el cognom *Perramon*, més proper a la forma originària (Moll Llin. *íd.*).

París

Del nom personal (A)*parici* (*RAC* Ø; Morlet *Noms Gaule* ii,), nom personal llatí⁴². Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 261, 265; *DCVB* viii, 256; *OnCat* Ø). Presenta una afèresi de la vocal inicial. En el fogatge de 1497 apareix amb les formes *París* (Fog. 1497 ii, 18), *Parici* (*íd.* 125), *Apparici/Apparisi* (*íd.* 177) i *Aparici* (*íd.* 290).

⁴⁰ És de formació anàloga al cognom *Pujada* (Moll Llin. 201), que prové d’un topònim que designa un accident geogràfic ascendent (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 45).

⁴¹ Existeixen diversos pobles d’aquest nom, com *Palau* de Noguera (*Nomenclàtor* 819) o *Palau* de Rialb (*íd.* 700).

⁴² Apareix en manuscrits medievals i del Renaixement. Per exemple, vegeu *Àpoca de censal*. 1537 (data de creació). Centre: Arxiu Històric de Lleida. Fons: Col·lecció de pergamins de l’AHL. (AHL260-61-T2-114)

Pey

Del cognom occità *Pey* (*DENF* 779; Dauzat *Noms de famille* 324-325; *DNMF* 602, 638) —que tant pot provenir del nom propi *Pey* (< PETRU) ‘Pere’ o del topònim *Pey* (< PODIU) ‘puig’ (*DNMF* *íd.*). No apareix en el fogatge de 1497, i en el de 1553 consta a diferents poblacions del Pallars; per exemple, a El Castellet (Fog. 1497 II, 48), Tercui (*íd.* 50) i Obeix (*íd.* 57).

Pijuan

Del nom personal compost *Pere Joan*, aglutinat —amb la forma abreujada *Pi-* (*OnCat* VI, 219-220)—, usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 239; *DCVB* VIII, 573; *OnCat* VI, 220). Apareix en el fogatge de 1497 amb la forma no contracta *Pere Johan* (Fog. 1497 I, 310). Existeixen també els cognoms *Pejoan* i *Pejan* (*OnCat* *íd.*).

Pinós

Del topònim *Pinós*⁴³ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 65; *OnCat* Ø) —del cat. *pinós* adj. ‘que té pins’ (*DECat* Ø; *DCVB* VIII, 585)—, usat com a cognom (Moll Llin. 239; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc de pins. Existeix també el cognom *Pinosa* (Moll Llin. *íd.*), que no sembla ser una feminització de *Pinós*, sinó que deu provenir de *Pinosa* (*DECat* VI, 511), mot format amb un sufix col·lectiu⁴⁴ i amb el sentit de ‘pineda’.

Porredon

Del topònim *Puig-redon* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 26; *OnCat* VI, 301), forma aglutinada usada com a cognom (Moll Llin. 196; *DCVB* VIII, 763; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar una muntanya rodona⁴⁵. Existeixen també els cognoms *Puig-redon*, *Puig-rodon* i *Puirrodon* (Moll Llin. 200).

Pujantell

Del topònim menor *Pujantell*⁴⁶ —diminutiu del topònim *Pujalt* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 26; *OnCat* VI, 204)—, usat com a cognom (Moll Llin. 201; *DCVB* VIII, 977; *OnCat* VI, 291). Apareix en els fogatges únicament a Clarà amb la forma *Pujaltell* (Fog. 1497

⁴³ Hi ha diferents pobles amb aquest nom. Per exemple *Pinós*, al Solsonès (*Nomenclàtor* 1108) i *El Pinós*, del municipi de Seva (*íd.* 776).

⁴⁴ És de formació anàloga a cognoms com *Fenosa* [Fe] i *Fonollosa* [Fonoll] (Moll Llin. 233).

⁴⁵ El topònim *Puig de l’Anell* és semblant; ambdós fan referència a cèrcols orogràfics (vegeu p. 5).

⁴⁶ Masia del terme de Clarà, del municipi de Castellar de la Ribera (*Nomenclàtor* 1088).

II, 219 [*Puialtell*]; Fog. 1553 II, 448 [*Puigaltell*]). Sembla que es produí una dissimilació de líquides, afavorida per l'existència del mot *pujant* m. 'muntant' (*DECat* VI, 857; *DCVB* íd.).

Purgimon

Del topònim menor *Puig Argimon*⁴⁷ —del nom personal *Argimon* (*RAC* 123 [*Argemundus*]; Förstemann *Altd. Nb.* I, 145; Morlet *Noms Gaule* I, Ø; Kremer *Personennamen* 145), nom personal germànic bitemàtic— (*OnCat* II, 238), forma aglutinada usada com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* VIII, 1007; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un puig d'un individu anomenat *Argimon*. Apareix en el fogatge de 1497 únicament al Castell de la Llena (Lladurs), i amb la forma no contracta *Puig Argimon*. És plausible que vingui del mas de Lladurs. Existeixen les variants *Puigargimon* i *Pujargimon* (Moll Llin. 197).

Rabasa

Del topònim *Rabassa* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 63; *OnCat* VI, 318-319) —del cat. *rabassa* f. 'part baixa de la soca dels arbres' (*DECat* VII, 10-16; *DCVB* IX, 75)—, usat com a cognom (Moll Llin. 240; *DCVB* íd.; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un lloc de bosc. Apareix en el fogatge de 1497 amb la forma *Rabaça* —per exemple, a la Selva del Camp (Fog. 1497 II, 270) i a Blancafort (íd. 280). Existeix també el cognom *Rebassa* (Moll Llin. íd.).

Ramoneda

Del topònim *Ramoneda* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 70; *OnCat* VI, 425-426) —de **Romanineda* 'lloc de romaní', forma que experimentà una haplologia i una metàtesi (*DECat* VII, 426)—, usat com a cognom (Moll Llin. 240; *DCVB* IX, 125; *OnCat* VI, 426). Apareix en el fogatge de 1497 ja amb la forma *Ramoneda* —per exemple, a Montmagastre (Fog. 1497 II, 159) i a Montgai (íd. 155)—, cosa que indica que tant la simplificació com el canvi vocàlic han de ser anteriors.

⁴⁷ És un turó del terme de Lladurs, en què hi ha un mas d'on prové el cognom (*Nomenclàtor* 1094).

Riatós

Del topònim menor *Riatós*⁴⁸, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* IX, 479; *OnCat* Ø). Apareix en els fogatges amb les formes *Arriatos* (Fog. 1553 II, 447) i *Orrietos*⁴⁹ (Fog. 1497 II, 204). El topònim és d'aparença no llatina. La forma *Riatós* presenta l'afèresi de la primera vocal.

Ribé

Del topònim *Riber*⁵⁰ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 46; *OnCat* VI, 384) —derivat del cat. *riba* f. 'vora del mar, d'un riu o d'una altra gran extensió d'aigua' (*DECat* VII, 306-314; *DCVB* IX, 479-480), més un sufix adjectival 'relatiu a la riba'—, usat com a cognom (Moll Llin. 202; *DCVB* IX, 481; *OnCat* *íd.*). Existeix també el cognom *Riber* (Moll Llin. *íd.*).

Ricart

Del nom personal *Ricard* (*RAC* 458; Förstemann Altd. Nb. I, 1263-1264; Morlet *Noms Gaule* I, 188-189; Kremer *Personennamen* 192), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 120; *DCVB* IX, 485; *OnCat* Ø). Existeix també el cognom *Ricard* (Moll Llin. *íd.*).

Ricou

Del nom personal *Ricol(t)* (*RAC* Ø; Förstemann Altd. Nb. I, 1270; Morlet *Noms Gaule* I, 189; Kremer *Personennamen* 192), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 120; *DCVB* IX, 486; *OnCat* Ø). Existeixen diferents variants del cognom, com *Ricol* i *Ricolt* (Moll Llin. *íd.*), formes sense vocalització de la *l*.

Roigés

Del nom personal *Ro(t)ger* (*RAC* 464; Förstemann Altd. Nb. I, 898-899; Morlet *Noms Gaule* I, 136; Kremer *Personennamen* 152), nom personal germànic bitemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. 121; *DCVB* IX, 542 [*Roiger*]; *OnCat* Ø). El

⁴⁸ És una masia del terme de Madrona, del municipi de Pinell de Solsonès (*Nomenclàtor* 1106).

⁴⁹ Iglésies no llegeix bé el cognom i anota «Ponç de Orriet...» pel fet que el fogatge presenta certes parts deteriorades. Sembla que ha d'ésser *Orrietos*.

⁵⁰ Per exemple, hi ha un poble d'aquest nom al municipi de Torrefeta i Florejacs (*Nomenclàtor* 998).

cognom presenta segregació de iod i és en plural. Altrament, es podria considerar que provingués del topònim menor *Rotgers*⁵¹ (*OnCat* VI, 435).

Roset

Del topònim *Roset*⁵² (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 69; *OnCat* VI, 229) —derivat del cat. *rosa* f. ‘flor de roser’, més un sufix col·lectiu ‘lloc de roses’ (*OnCat* *íd.*)—, usat com a cognom (Moll Llin. 241; *DCVB* IX, 582; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc de roses. Existeix també el cognom *Rosset*, que pot ser grafia incorrecta de l’anterior (Moll Llin. *íd.*) o provenir d’un diminutiu del cat. *ros* adj. ‘que té un color entre el castany clar i el groc d’or’ (*DECat* VII, 458-459; *DCVB* IX, 587).

Sabartés

Del cognom occità *Sabarthès* (*DENF* 871; Dauzat *Noms de famille* Ø; *DNMF* 900) —que prové del nom d’un territori de l’antic comtat de Foix (*DENF* *íd.*)—, documentat com a cognom (Moll Llin. 169; *DCVB* IX, 630; *OnCat* Ø). Existeix també la variant *Sabarté* (Moll Llin. *íd.*).

Salla

Del nom personal *Salla* (*RAC* 475-477; Förstemann Altd. Nb. I, 1291; Morlet *Noms Gaule* I, Ø; Kremer *Personennamen* 196), nom personal germànic monotemàtic. Usat com a cognom patronímic (Moll Llin. Ø; *DCVB* IX, 714; *OnCat* Ø). El cognom *Sala*, segons Moll, també prové d’aquest nom personal (Moll Llin. 121, 219). No obstant això, les formes del cognom documentades el 1497, per exemple, al castell de Sisquer (Fog. 1497 II, 223) i a Ceret (*íd.* 59) (*de la*) *Sala* o a Fondarella *Çasala*, amb article, han de provenir del topònim *Sala* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 103, 131; *OnCat* VII, 7) —del cat. *sala* f. ‘casa senyorial, d’una habitació gran’ (*DECat* VII, 614-615; *DCVB* IX, 678-679). El topònim s’hauria originat per a designar una casa gran.

Sardañés

Del cat. *cerdanyès* m. ‘propi de la Cerdanya’ (*DECat* Ø; *DCVB* III, 125; *OnCat* III, 357), usat com a cognom (Moll Llin. 176; *DCVB* Ø; *OnCat* Ø). Apareix en el fogatge de 1553

⁵¹ Poble del terme de Borredà (*OnCat* *íd.*).

⁵² Per exemple, existeix el castell de Roset a Vilada (*Nomenclàtor* 467), el qual deu ser l’origen del cognom Roset documentat el 1497 al terme de «Lo Castell de Lo e de Rosset» (Fog. 1497 II, 88).

únicament a la Baronia de Rialb, amb la forma *lo Serdanyes*. El cognom s'ha d'haver originat en algú procedent de la Cerdanya. Existeixen també les variants *Sardanyès* i *Cerdanyès* (Moll Llin. *íd.*).

Selva

Del topònim *Selva* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 63; *OnCat* VII, 95-98) —del cat. *selva* f. 'bosc' (*DECat* VII, 756-759; *DCVB* IX, 806-807)—, usat com a cognom (Moll Llin. 203; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'ha d'haver originat per a designar un bosc. Existeix també la variant *Seuba*, amb vocalització de la *l* (Moll Llin *íd.*).

Serentill

Del topònim menor *Salentill*⁵³ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* VII, 22) —derivat del cat. *sallent* m. 'saltant' (*DECat* VII, 627; *DCVB* IX, 715), més un sufix diminutiu 'petit saltant'—, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* IX, 856; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un saltant d'aigua. La forma presenta una dissimilació de líquides i una assimilació de la primera vocal amb la segona. Apareix en el fogatge de 1497 únicament al Castell de la Llena (Lladurs), amb la forma *Serantill* (Fog. 1497 II, 221).

Subirà

Del topònim *Sobirà* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 46; *OnCat* VII, 145) —del cat. *sobirà* adj. 'situat més amunt que un altre' (*DECat* VII, 974-975; *DCVB* IX, 942-943)—, usat com a cognom (Moll Llin. 249, 301; *DCVB* IX, 943; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar lloc superiors respecte d'altres. Existeix també el cognom *Subirana* (Moll Llin. 249), que pot ser que provingui d'una feminització de *Subirà* o de l'aplicació toponímica de l'adjectiu en femení.

Sucarrat

Del topònim *Socarrat* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 106; *OnCat* VII, 147) —del cat. *socarrat* adj. 'cremat superficialment' (*DECat* VII, 990-991; *DCVB* IX, 965)—, usat com a cognom (Moll Llin. 226; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s'hauria originat per a designar un lloc que experimentà un incendi. Existeixen

⁵³ Coromines documenta un mas d'aquest nom a Montpol, terme de Lladurs. Per proximitat geogràfica amb el llogarret de la Llena, cal relacionar-hi l'individu que apareix en el fogatge.

també els cognoms *Socarrat* i *Socarrades*, que mantenen la *o* etimològica (Moll Llin. *íd.*).

Tarré

Del topònim *Terrer* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 62; *OnCat* VII, 265) —del cat. *terrèr* m. ‘pertanyent o relatiu a la terra’⁵⁴ (*DECat* VIII, 444-445; *DCVB* x, 261)—, usat com a cognom (Moll Llin. 206 [*Terrer*]; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc d’acumulació de terra. Existeix també el cognom *Terrer* i les formes *Tarrés* i *Terrés*, en plural (Moll Llin. *íd.*), que deuen provenir de topònims en plural⁵⁵.

Tayeda

Del topònim *Telleda* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 66; *OnCat* VII, 257-258) —derivat del cat. *tell* m. ‘arbre caducifoli del gènere *Tilia*’ (*DECat* VIII, 381-382; *DCVB* x, 200), més un sufix col·lectiu ‘lloc de tells’—, usat com a cognom (Moll Llin. 244; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc de tells. Apareix en el fogatge de 1497 a Arles⁵⁶, amb la forma *Talleda* (Fog. 1497 II, 64), i a Santa Margarida de Vallors, amb la forma *Tayeda* (Fog. 1497 I, 259). Existeixen també els cognoms *Telleda* i *Talleda* (Moll Llin. *íd.*).

Tohà

Del topònim menor *Toà*⁵⁷ (Moreu-Rey *Noms de Lloc* Ø; *OnCat* VII, 332) —derivat del cat. *tou* m. ‘indret fondo, clot buit’ (*DECat* VIII, 671-678; *DCVB* x, 404-405), més un sufix col·lectiu ‘lloc de tous’ (*OnCat* *íd.*)—, usat com a cognom (Moll Llin. Ø; *DCVB* x, 320; *OnCat* *íd.*). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc de tous ‘clots’. Apareix en el fogatge de 1497 a Isona (Fog. 1497 II, 119) i a Abella de la Conca (*íd.* 120), amb la forma *Toar*. És plausible que ambdues famílies tinguin el mateix origen en el nom de lloc d’Abella de la Conca, per la proximitat geogràfica que hi ha entre les poblacions.

⁵⁴ Concretament, el topònim té el sentit de ‘acumulació de terra’ (*DECat* VIII, 444).

⁵⁵ Per exemple, *Tarrés* és un poble de les Garrigues (*Nomenclàtor* 562).

⁵⁶ Té més aviat l’aparença de forma feminitzada de *Tellet*, pel fet que és el cognom que s’adjunta a una vídua, i hi ha tendència de feminitzar el cognom de l’home difunt. També a Arles, per exemple, hi ha «la vídua Dalmau i la vídua Folcrana» (Fog. 1497 II, 64).

⁵⁷ És un mas del terme d’Abella de la Conca (*Nomenclàtor* 791).

Torné

Del cat. *torner* m. ‘persona que treballa amb el torn’ (*DECat* VIII, 608; *DCVB* x, 370-371), usat com a cognom (Moll Llin. 260; *DCVB* x, 371; *OnCat* Ø). El cognom s’ha d’haver originat en persones d’aquest ofici. Existeix també el cognom *Torner* (Moll Llin. *íd.*).

Vilà

Del topònim *Vilar* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 25, 86; *OnCat* VIII, 58) —del cat. *vilar* m. ‘llogaret, casa de camp’ (*DECat* IX, 281; *DCVB* x, 809)—, usat com a cognom (Moll Llin. 163, 179; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom s’ha d’haver originat en noms de lloc homònims, que designaven petits nuclis rurals. Existeixen també el cognom *Vilar* (Moll Llin. *íd.*) i diferents derivats i compostos, com *Vilaró* (*íd.* 163) o *Vilaragut* (*íd.* 179).

Viladot

Del topònim menor *Viladot*⁵⁸ (*OnCat* VIII, 30) —forma aglutinada del cat. *vila d’Ot*⁵⁹—, usat com a cognom (Moll Llin. 179; *DCVB* x, 805; *OnCat* Ø). Apareix en el fogatge de 1497 a El Castellvell, poble del municipi d’Olius, (Fog. 1497 II, 216) i a Seró (*íd.* 155). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar la vila d’un individu anomenat Ot. És plausible que provingui del mas *Viladot* d’Olius, documentat per Coromines el 1074 (*OnCat* *íd.*).

Vilalta

Del topònim *Vilalta* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 26; *OnCat* VIII, 18) —forma aglutinada del cat. *vila*⁶⁰ *alta*—, usat com a cognom (Moll Llin. 162; *DCVB* x, 806; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar una entitat de població situada en una posició superior respecte d’altres. Existeix també el cognom *Viralta* (Moll Llin. *íd.*), forma dissimilada.

⁵⁸ És un mas del terme d’Olius (*Nomenclàtor* 1104).

⁵⁹ Nom personal germànic monotemàtic (*RAC* 415-416; Förstemann Altd. Nb. I, 186-187; Morlet *Noms Gaule* I, 45; Kremer *Personennamen* 72-73).

⁶⁰ Prové del llat. *VILLA* ‘mas rural’, sentit que s’estengué a ‘entitat de població’. Coromines creu que molts dels compostos toponímics amb el component *vila* s’originaren a partir de pobles de diverses cases (*OnCat* *íd.*).

Xuriguera

Del topònim *Xoriguera/Soriguera* (Moreu-Rey *Noms de Lloc* 80; *OnCat* VII, 161-162) —derivat del cat. *xoriguer/soriguer* m. ‘ocell de la família dels falcònids’ (*DECat* IX, 586-588; *DCVB* X, 962-963), amb el sentit de ‘lloc de xoriguers’—, usat com a cognom (Moll Llin. 157; *DCVB* *íd.*; *OnCat* Ø). El cognom ha de procedir del topònim, que s’hauria originat per a designar un lloc on abunden els xoriguers. Apareix en el fogatge de 1497 el cognom amb les formes *Xuriguera*, a Les Planes d’Hostoles (Fog. 1497 I, 286), i *Soriguera*, a Belcaire d’Urgell (*íd.* II, 150). Existeixen diferents variants del cognom, com *Soriguera*, *Suriguera* i *Xoriguera* (Moll Llin. *íd.*).

4. CONCLUSIONS I CONSIDERACIONS FINALS

D'entrada, s'ha palesat que, a més de coneixements lingüístics, són imprescindibles nocions històriques i geogràfiques en l'aproximació a l'origen d'un cognom. Per més que una forma pugui ser explicada amb raonaments filològics, cal partir de textos històrics que la situïn en un lloc i un moment concret. Si un estudi de cognoms no es realitza per mitjà d'aquesta disciplina múltiple, l'anàlisi resulta esbiaixada. Com s'ha dit, no són mots del lèxic comú, sinó que són noms que requereixen d'un tractament diferent.

Una altra qüestió és que la majoria prové d'un topònim, cosa que il·lustra la voluntat que hi havia antigament de vincular-se a propietats o llocs. Els antics, per a diferenciar-se d'altres individus del mateix prenom, adquiriren majoritàriament el cognom del lloc de procedència o de la propietat a què estaven lligats (Moreu-Rey *Antroponímia* 56-57). També és destacable la gran quantitat de cognoms d'arrel germànica, cosa que fa evident la predominança dels antropònims d'aquest tipus encara en la baixa edat mitjana —moment en què aparegué la majoria dels cognoms (*íd.* 11-28). A més, s'ha pogut observar que hi ha cognoms que es generaren en un únic punt —i que, per tant, no són gaire freqüents—, i d'altres de major difusió que s'originaren en llocs diversos.

L'estudi ha permès, pel fet que ha partit de diferents obres sobre onomàstica, adquirir coneixements de la matèria i un esperit crític per a valorar les múltiples hipòtesis que existeixen sobre els cognoms. Però, sobretot, ha servit per a aprendre a seguir un sistema i un ordre, elements indispensables per un estudi d'aquest tipus, en què les hipòtesis han de ser exposades amb regularitat per tal d'evitar confusions.

5. BIBLIOGRAFIA

- BALARI JOVANY, José. *Orígenes históricos de Cataluña*. Barcelona: Hijos de Jaime Jepús, 1899. (Balari *Orígenes*).
- BDLC = ALCOVER, Antoni M. *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana x (1918-1919)*. Palma de Mallorca: Estampa de N'Amengual y Muntaner, 1919.
- DAUZAT, Albert. *Les noms de famille de France*. 3ª ed. París: Librairie Guénégaud, 1988. (Dauzat *Noms de famille*).
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja. *Diccionari català-valencià-balear* [10 vol.]. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1930-1962.
- DE DALMASES, Clara Isabel. «Els Dalmases: un llinatge medieval segarrenc que esdevingueren pagesos del mas de Montserrat (s. XII – XVII)». A: *Paratge* [en línia], 2019, Núm. 32, p. 11-34. [consulta: 10 de maig de 2023]. Disponible a: <<https://raco.cat/index.php/Paratge/article/view/366690>>.
- DECat = COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* [10 vol.]. Barcelona: Curial Edicions Catalanes – La Caixa, 1980-2001.
- DENF = MORLET, Marie-Thérèse. *Dictionnaire Etymologique des Noms de Famille*. París: Perrin, 1991.
- DNMF = ASTOR, Jacques. *Dictionnaire des noms de familles et noms de lieux du Midi de la France*. Millau: Editions du Beffroi, 2002.
- FÖRSTEMANN, Ernst. *Altdeutsches Namenbuch. Personennamen I*. 2ª ed. Bonn: P. Hanstein, 1900. (Förstemann Altd. Nb. I).
- GENERALITAT DE CATALUNYA. *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2003. (Nomenclàtor).
- IGLÉSIES, Josep. *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció* [2 vol.]. Barcelona: Editorial Rafael Dalmau, 1992. (Fog. 1497).
- IGLÉSIES, Josep. *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció* [2 vol.]. Barcelona: Editorial Rafael Dalmau, 1979-1981. (Fog. 1553).

- KREMER, Dieter. *Die Germanischen Personennamen in Katalonien. Namensammlung und Etymologisches*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1972. (Kremer Personennamen).
- MOLL, Francesc de Borja. *Els llinatges catalans*. 2^a ed. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1982. (Moll Llin.).
- MOREU-REY, Enric. *Antroponímia. Història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1991. (Moreu-Rey Antroponímia).
- MOREU-REY, Enric. *Els nostres noms de lloc*. 2^a ed. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1999. (Moreu-Rey Noms de Lloc).
- MOREU-REY, Enric. *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*. Barcelona: Editorial Millà, 1981. (Moreu-Rey Renoms).
- MOREU-REY, Enric. *Toponímia del poble i del terme de Passanant*, dins *Revista Catalana de Geografia*. Granollers: Editorial Montblanc – Martín, 1978.
- MORLET, Marie-Thérèse. *Les noms de personne sur le territoire de l'ancienne Gaule du VIe au XIIe siècle* [2 vol.] (1ª Reimpressió). París: Centre national de la recherche scientifique, 1968/1971. (Morlet Noms Gaule).
- OnCat = COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae* [8 vol.]. Barcelona: Curial Edicions Catalanes – La Caixa, 1989-1997. Versió digital: <<https://oncat.iec.cat/>>.
- RAC = BOLÒS I MASCLANS, Jordi; MORAN I OCERINJAUREGUI, Josep. *Repertori d'Antropònims Catalans I*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1994.
- RIU, Manuel. *Història de la confraria laïcal de la Mare de Déu dels Colls, de Sant Llorenç de Morunys*. Barcelona: Associació cultural del Patronat de la Vall de Lord, 2009.

5. 1. DOCUMENTS D'ARXIU

Arxiu Comarcal de la Conca del Barberà

Capbreu de la vila i terme de Conesa i de la quadra de Saladern. 1686-1690 (data de creació). Centre: Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. Fons: Cort del batlle del monestir de Santes Creus a Conesa. (ACCB310-116-T2-1).

Arxiu Comarcal de la Noguera

Padró Municipal d'Habitants. 1889 (data de creació). Centre: Arxiu Comarcal de la Noguera. Fons: Ajuntament de Ponts. (ACN200-188-T1-210).

Arxiu de la Diputació de Lleida

Cens Ponts. 1975 (data de creació). Centre: Arxiu de la Diputació de Lleida. Fons: Junta del Censo Electoral. (CAT A.D.L. 020988).

Arxiu Històric de Lleida

Àpoca de censal. 1537 (data de creació). Centre: Arxiu Històric de Lleida. Fons: Col·lecció de pergamins de l'AHL. (AHL260-61-T2-114).

Relacions de veïns i bestiar de la Coma i la Pedra. 1717-1723 (data de creació). Centre: Arxiu Històric de Lleida. Fons: Cadastre de Patiño. (AHL260-19-T2-4297).

Respostes generals i particulars de la Baronia de Montmagastre. 1716 (data de creació). Centre: Arxiu Històric de Lleida. Fons: Cadastre de Patiño. (AHL260-19-T2-2778).